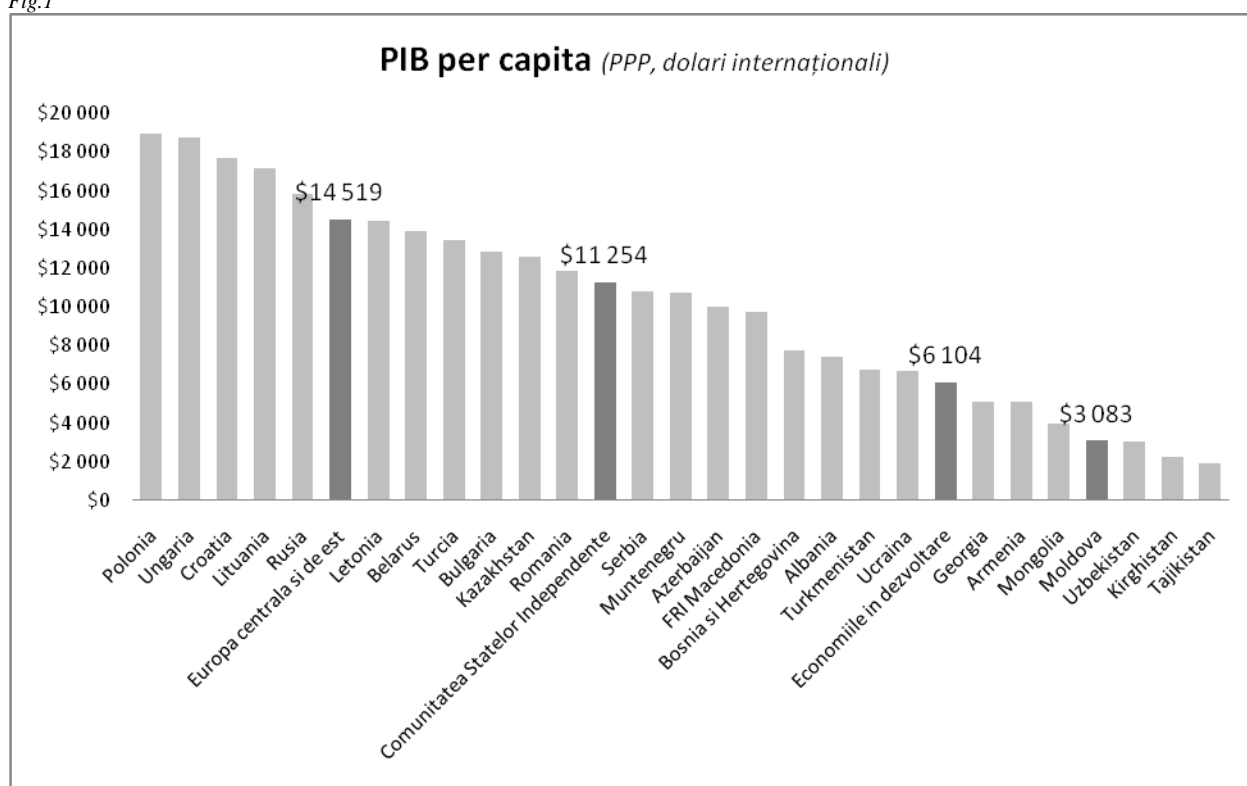

Transformarea economică a Republicii Moldova

În prezent Moldova este, de departe, cel mai sărac din punct de vedere economic stat din Europa. Nivelul Produsului Intern Brut (PIB) pe cap de locuitor a fost în anul 2010 puțin peste trei mii dolari SUA. Această cifră este doar o jumătate din media PIB per capita pentru statele în dezvoltare, aproximativ un sfert din media PIB înregistrat în statele membre ale CSI și doar o frântură din media PIB pe cap de locuitor pentru regiunea geografică a Europei centrale și de est, unde este amplasată geografic Moldova.

Fig.1

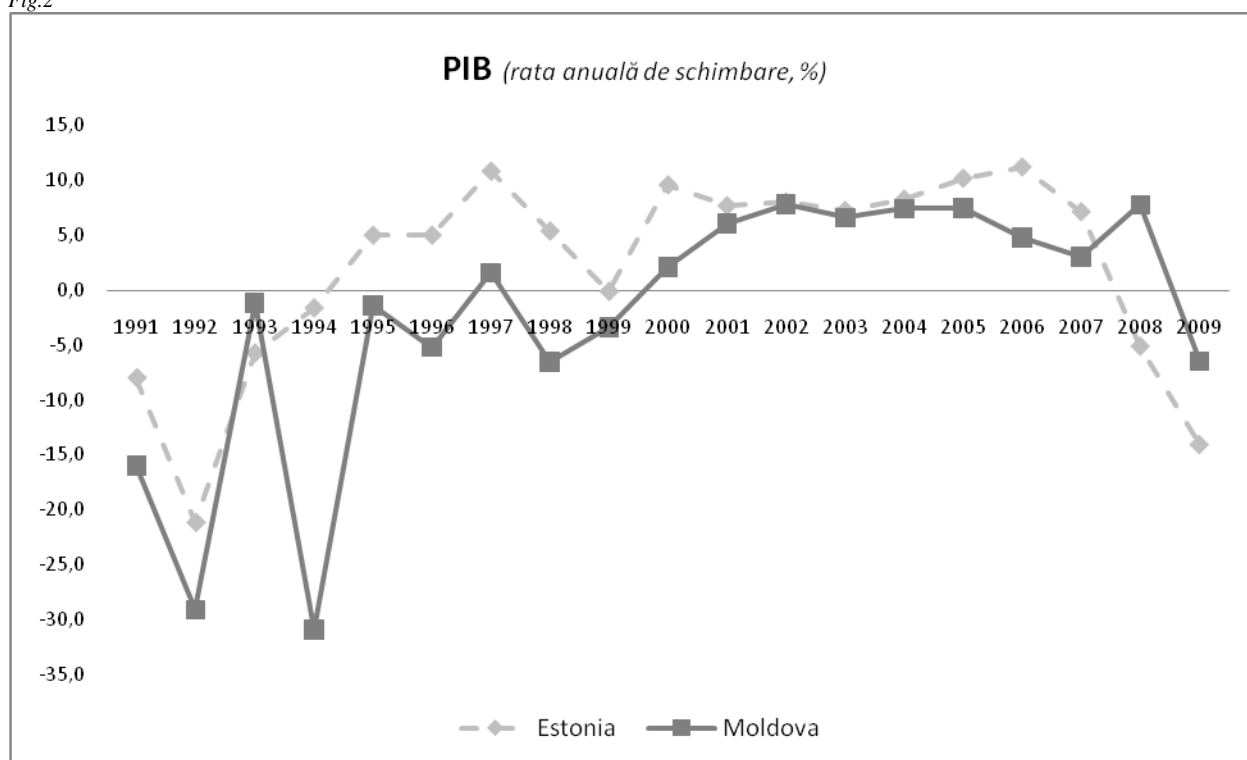

Sursa: în baza datelor FMI

Cauza majoră a acestei situații rezidă în modul în care a fost și continuă să fie gestionată transformarea economică în Republica Moldova, odată cu declararea independenței țării. Astfel, perioada de tranziție de la socialism a durat în Moldova mult prea mult, cuprinzând aproape zece ani de zile. Creșterea economică susținută a început în Moldova doar în anul 2000 și a continuat până în 2008. În perioada de până în 2000, economia Moldovei a trecut prin șocuri considerabile care au

determinat pierderea unei părți importante din potențialul economic al țării. Doar în anii 1992 și 1994 economia Moldovei s-a contractat cu câte o treime. O evaluare calitativă a acestei perioade din istoria recentă a țării poate fi realizată printr-o raportare la experiența altor state, similare Republicii Moldova de la acea dată. Ca stat de referință în acest sens poate servi Estonia, care a reușit să nu admită contractări majore ale economiei, precum și să impună ritmuri de creștere economică deja în anul 1995, cu cinci ani mai devreme decât Moldova.

Fig.2

Sursa: în baza datelor BM

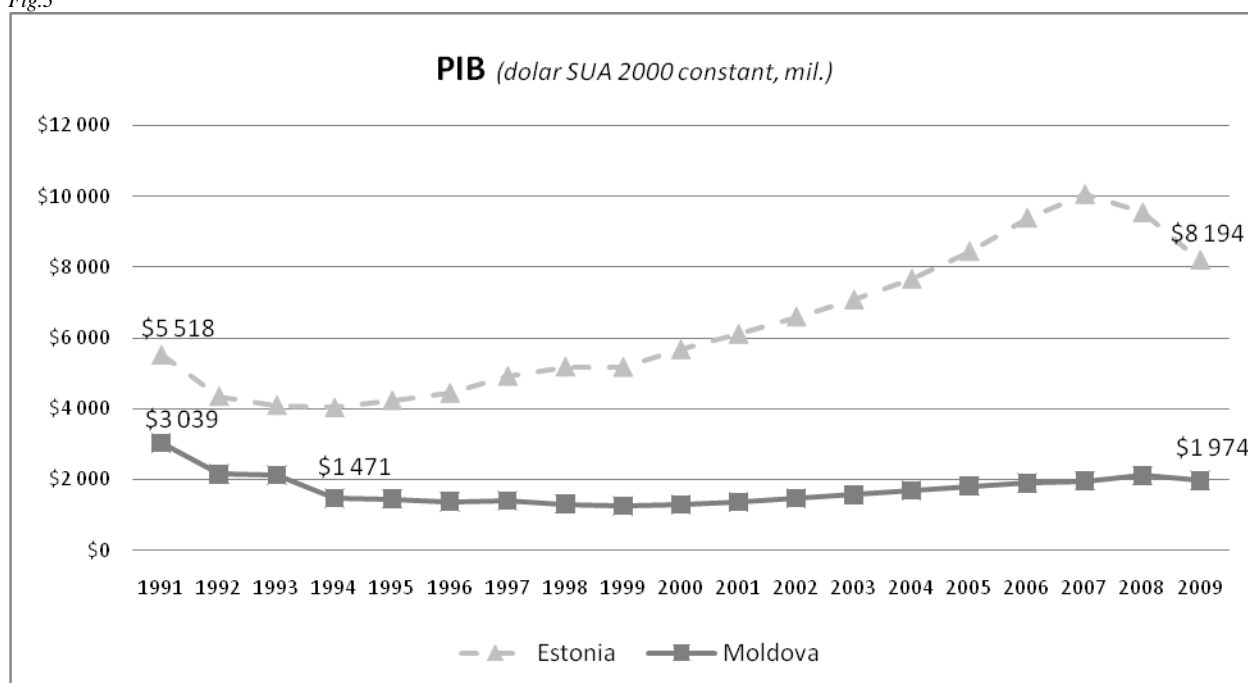
Două componente majore definesc transformarea economică din Moldova. Prima componentă o reprezintă *procesul de privatizare* care a început odată cu formarea în calitate de stat independent a Moldovei și care s-a realizat într-o perioadă mult prea îndelungată, dar și într-un mod extrem de dezavantajos. Astfel, dacă e să ne referim iarăși la experiența Estoniei¹, se observă faptul că privatizarea în masă a activelor cu destinație economică a fost realizată în Moldova prin distribuirea acestora către populație doar în baza unor certificate, ori, în cazul Estoniei, a fost

¹ În baza datelor conținute pe www.fdi.net

solicitată suplimentar o contribuție financiară de minim 50% din partea beneficiarilor; privatizarea întreprinderilor mari s-a realizat în Estonia în cadrul unor oferte publice, pe când în Moldova acestea au fost oferite investitorilor strategici, uneori și în schimbul asumării de către aceștia doar a datoriilor întreprinderilor privatizate; privatizarea pământului a fost realizată în Moldova printr-o distribuție proporțională către fermieri, iar în Estonia – către toți posesorii certificatelor de privatizare care și-au expus interesul în acest sens.

Deși timpul privatizărilor în masă a trecut deja, importanța mențiunilor făcute la acest capitol rezidă în necesitatea înțelegerii stadiului la care se află economia țării chiar și la acest moment. Astfel, urmare a transformărilor petrecute în primii 4 ani de independență, Moldova a pierdut jumătate din volumul PIB, care, exprimat în dolari SUA constanți, chiar și în anul 2009 a reprezentat aproximativ doar 65% din mărimea corespunzătoare anului 1991. Spre comparație, în cazul Estoniei, valoarea corespunzătoare anului 1991 a PIB a fost atinsă în anul 2000, iar în anul 2009 PIB a reprezentat aproximativ 150% față de mărimea anului 1991.

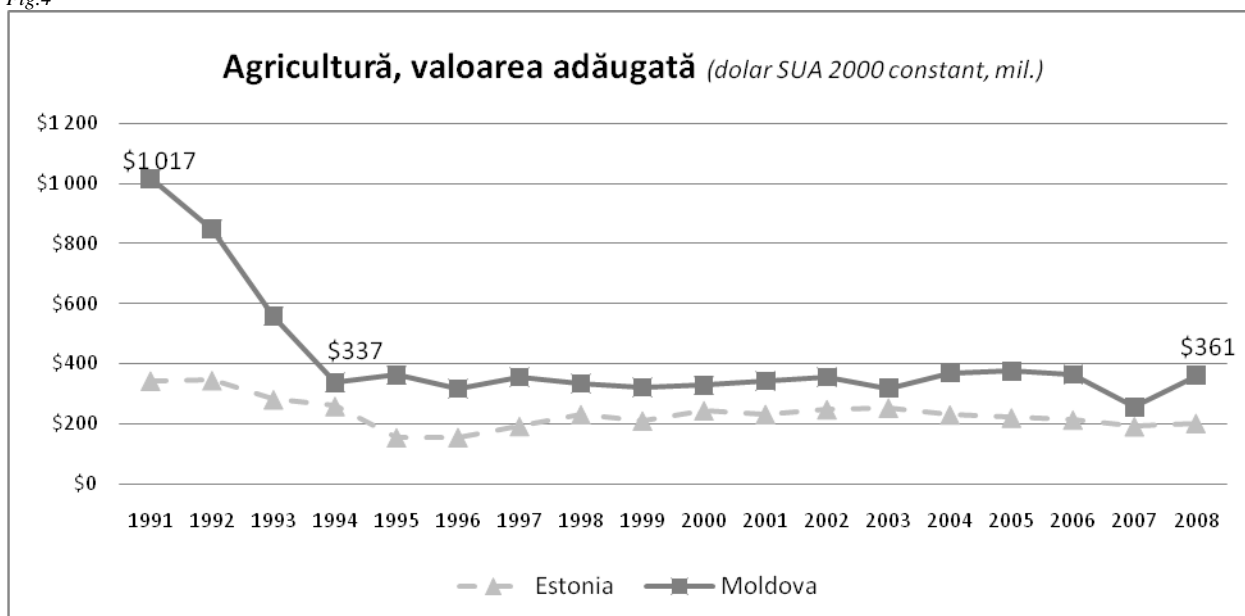
Fig.3

Sursa: în baza datelor BM

O imagine de-a dreptul dezolantă ne dă descrierea evoluției PIB în Moldova pe activității economice, cu excepția sectorului de servicii. Astfel, în sectorul agricol economia Moldovei a suferit o reducere a valorii adăugate create pe durata unui an, exprimate în dolari constanți, de la 1017 mil. dolari SUA la 337 mil. dolari SUA în anul 1994. Dar, de remarcat este faptul că necătând la toate măsurile întreprinse din 1994 până în prezent, cum sunt: liberalizarea economiei, privatizarea, aderarea pe plan internațional la diverse acorduri de liber schimb, investițiile directe străine intrate în economie, asistența externă acordată țării chiar și a volumului masiv de remitențelor de care a beneficiat și continuă să beneficieze Moldova, mărimea valorii adăugate create în sectorul agricol al Moldovei rămâne relativ constantă față de mărimea înregistrată în anul 1994, cifrându-se în anul 2008 la doar 361 mil. dolari SUA constanți, ceea ce reprezintă aproximativ 35% din valoarea anului 1991.

Fig.4

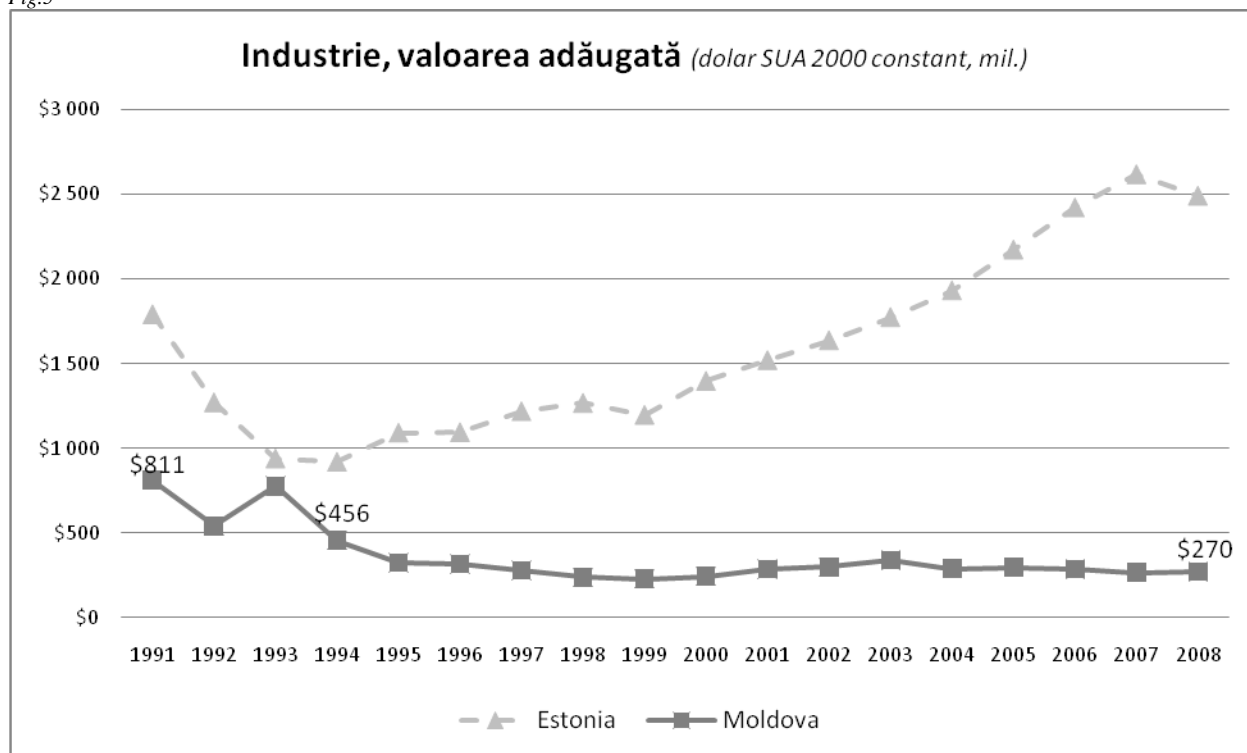

Sursa: în baza datelor BM

În mod similar au evoluat lucrurile și în sectorul industrial al țării. În anul 1994 Moldova a înregistrat o scădere a valorii adăugate produse în acest sector până la 456 mil. dolari SUA constanți, față de 811 mil. dolari SUA constanți înregistrați în anul 1991. Procesul de dezindustrializare în Moldova a continuat de la acea dată

până în prezent, deși într-un ritm mai redus. Valoarea adăugată produsă în anul 2008 s-a coborât deja până la cifra de 270 mil. dolari SUA constanți, ceea ce reprezintă aproximativ 33% din valoarea anului 1991. Pentru comparație, acest indicator în cazul Estoniei s-a majorat cu 46% în perioadă 1991-2008.

Fig.5

Sursa: în baza datelor BM

Singurul sector care a înregistrat creștere este cel al serviciilor. Dar această creștere a fost alimentată în special de volumul masiv al remitențelor care au început să intre în Moldova începând cu anul 1995. Valoarea adăugată a crescut în comerț, construcții, transport și comunicații, sectorul bancar, dar și cel al administrației publice.

Deși la moment sectorul de servicii în Moldova contribuie la formarea aproximativ a 2/3 din PIB, structură similară cu cea a economiilor dezvoltate, acest fapt nu trebuie să ne înșele. Este adevărat că economiile moderne sunt caracterizate printr-o creștere mai pronunțată a sectorului de servicii, dar acest fapt a intervenit doar după ce s-a atins o limită în dezvoltarea sectoarelor industrial și agricol. Or, volumul redus al valorii adăugate create în industrie și agricultură în Moldova

aduce mai mult cu gândul la o economie subdezvoltată care înregistrează creștere sau scădere în funcție de condițiile meteorologice pe durata anului. Acest fapt se confirmă și de structura exporturilor din Republica Moldova care sunt în mărime de peste 40% formate din produse direct derivate din sectorul agricol, pe când alte 30% sunt formate de articole de textil care se produc în Moldova, inclusiv în regim de Lohn. Concomitent, în Moldova se înregistrează o tendință de reducere semnificativă a volumului forței de muncă, care se continuă și în prezent. Doar în perioada 2000-2008 numărul populației ocupate în economie s-a redus cu 25%.

Descrierea de mai sus a evoluției economiei Republicii Moldova ne aduce la cea de a doua componentă care definește transformările economice ce au loc în Moldova. Această componentă o reprezintă *politica economică* aplicată în țară. Deși nu există tipare care să fie urmate în acest domeniu, totuși câteva momente necesită a fi specificate. Pentru o mai bună înțelegere se va face referință iarăși la cazul Estoniei. Astfel, Estonia, ca și Moldova de altfel, a recurs începând cu anul 1991 la liberalizarea economiei. Liberalizare rapidă și la un nivel avansat – în cazul Estoniei, mult mai înceată și cu performanțe reduse – în cazul Moldovei. Estonia a reușit să liberalizeze rapid majoritatea sectoarelor economice. Dar atrage atenție evoluția în domeniul libertății muncii care chiar și în 2010 în Estonia a fost caracterizată ca fiind în stare reprimată. În acest sector autoritățile estoniene au menținut limitate libertățile angajaților, precum și au dat dovadă de multă reticență în acordarea asistenței sociale celor disponibilizați.

Un alt aspect îl reprezintă politica monetară aplicată de autoritățile estoniene.

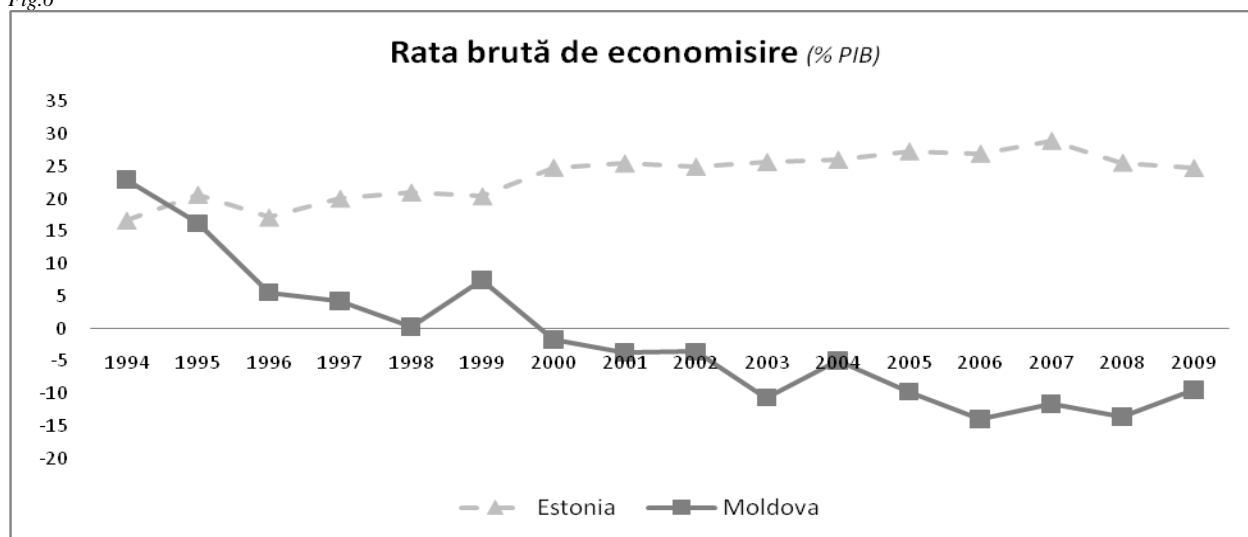
Daca Moldova, odată cu introducerea monedei naționale, a optat pentru un curs de schimb valutar flotant, determinat de piață, Estonia a optat pentru un aranjament denumit bord monetar. Prin aceasta Estonia și-a legat moneda națională de o altă unitate monetară folosită în cadrul unei economii mai puternice și stabile, precum cea a Germaniei sau, mai târziu, a Uniunii Europene. Astfel, autoritățile estoniene în detrimentul principiilor economiei de piață, au reușit să realizeze „importul de

stabilitate” economică caracteristic societăților dezvoltate, fapt care a favorizat dezvoltarea afacerilor.

Modul în care au reușit să contribuie măsurile întreprinse de estonieni pentru dezvoltarea economică a țării poate fi exemplificat prin oferirea următoarelor date.

În Estonia rata de economisire a populației a fost și rămâne a fi cuprinsă între 15-30% din PIB. În Moldova acest indicator după 1995 s-a aflat la un nivel inferior, iar începând cu anul 2000 a înregistrat chiar și valori negative. Acest fapt se explică, pe lângă nivelul scăzut al veniturilor populației, prin reticența cetățenilor Republicii Moldova pentru dezvoltarea unei afaceri private. Această reticență este justificată parțial și prin neîncrederea în viitor.

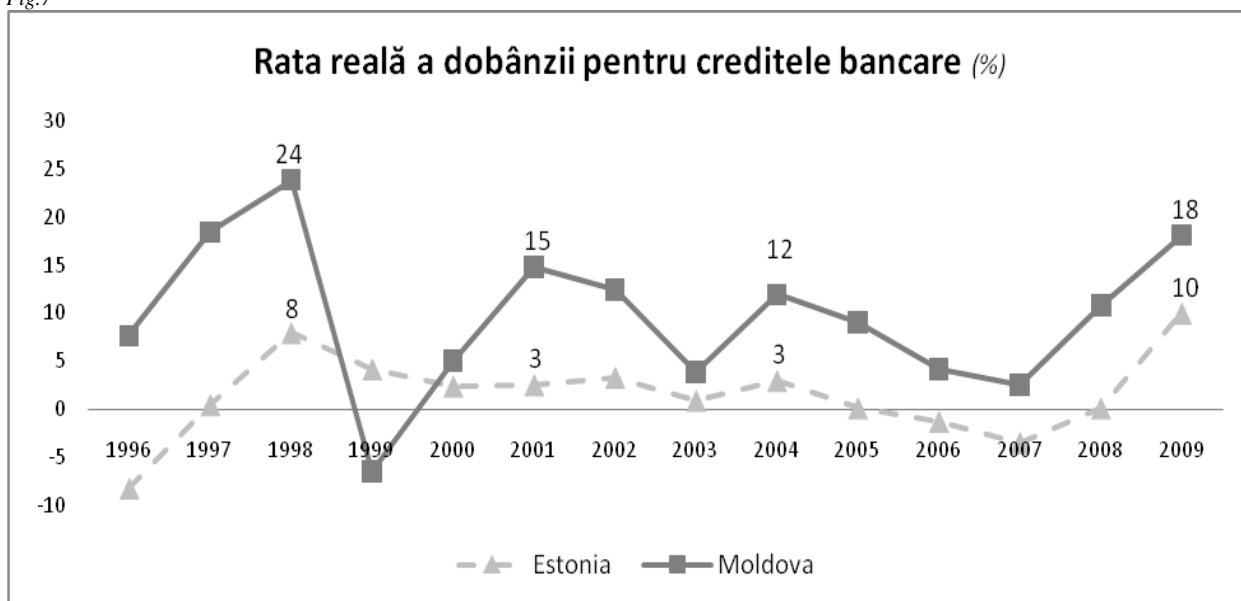
Fig.6

Sursa: în baza datelor BM

Rata reală a dobânzii pentru creditele acordate de băncile estoniene în perioada 1996-2009 în mod frecvent a fost mai mică de 2 sau chiar 5 ori față de rata dobânzii pentru creditele acordate de băncile comerciale din Republica Moldova. Acest fapt este îndeosebi straniu, luându-se în considerație că aproximativ 77 la sută din activele pe piața bancară din Moldova aparțin investitorilor străini, iar din cele 15 bănci comerciale active în țară, doar una este de stat, pe piața bancară fiind prezente inclusiv reprezentanțe ale unor bănci de renume.

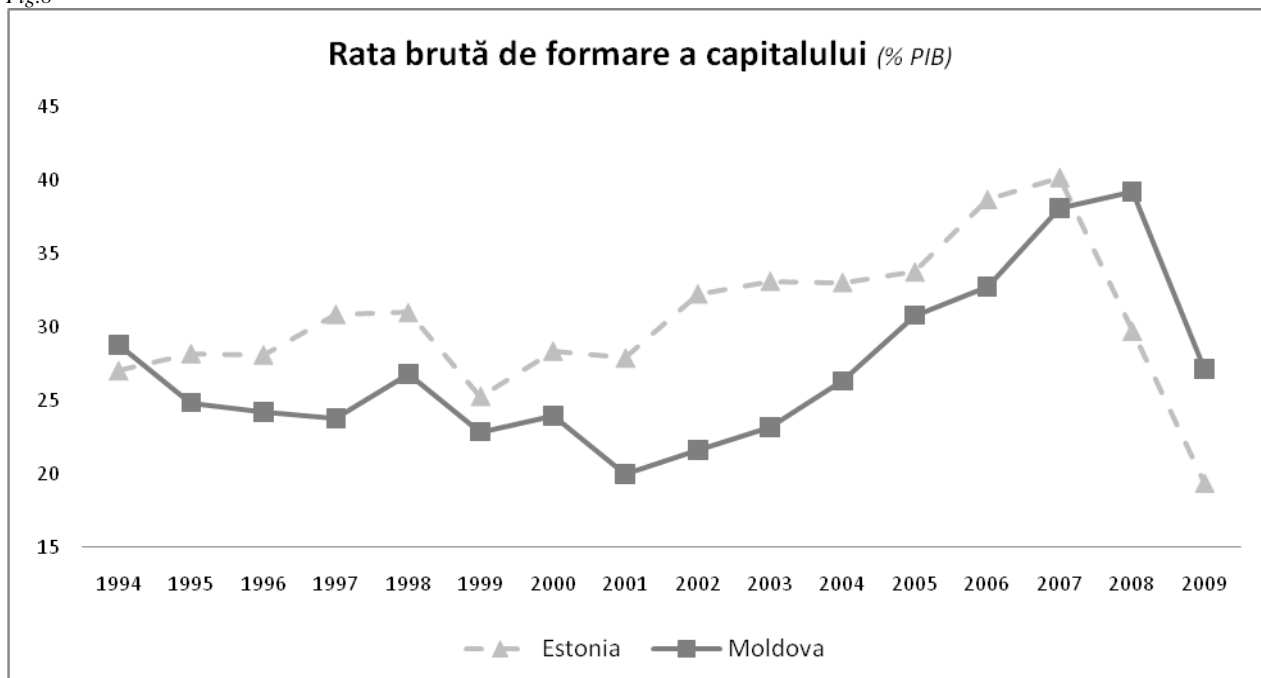
Fig.7

Sursa: în baza datelor BM

O consecință directă a mărimilor ridicate ale ratelor la dobânzile pentru creditele acordate de băncile comerciale, o reprezintă evoluția ratei brute de formare a capitalului în Moldova. Acest indicator a înregistrat valori inferioare celor din Estonia pe întreaga perioadă dintre anii 1995-2007.

Fig.8

Sursa: în baza datelor BM

În scopul asigurării unei schimbări calitative în trendul descris mai sus de dezvoltare economică a țării, autoritățile ar putea aplica unele măsuri, care să prevadă:

Dezvoltarea unei strategii de recuperare a handicapului în nivelul de dezvoltare economică a țării față de media regiunii Europei centrale și de est. În acest sens se impune a fi menționat că, deși Moldova dispune la moment de mai multe documente strategice ce vizează dezvoltarea economică a țării, totuși, măsurile conținute de acestea sunt mai mult declarative și puțin corelate cu situația de față a țării, precum și cu cadrul de resurse disponibil. Din acest motiv obiectivele trasate de acestea sunt la fel de generale și irealizabile;

- Modificarea obiectivului principal al politicii monetare aplicate în Moldova prin axarea primară pe necesitatea asigurării unor ritmuri susținute de creștere economică;
- Atragerea unui volum mare de resurse destinate finanțării sectorului antreprenorial, în condiții preferențiale. Spre exemplu, în Estonia entitatea creată în acest scop în anul 2000, denumită *Enterprise Estonia*, dispune de un buget anual de 220 mil. EUR și un efectiv de personal de 290 de unități. De asemenea, în anul 2007, Estonia a instituit un fond de dezvoltare destinat finanțării activităților de dezvoltare cu un buget de 9,5 mil. EUR în 2009.

Viorel Gîrbu,
cercetător, Academia de Științe a Moldovei